

УДК 336.748.3

А.В. Макогон, Н.В. Сердюк, О.А. Корбецький, Л.З. Лема

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НБУ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ

A.V. Makogon, N.V. Serdyuk, O.A. Korbetsky, L.Z. Lema

ANALYSIS OF NBU IN THE CURRENCY MARKET

Загострення кризової ситуації протягом останніх років спричинило стрімке падіння купівельної спроможності населення та високий рівень девальвації національної валюти в Україні. Відсутність чіткої системи антикризового регулювання у банківській системі призводить до погіршення ситуації та спричиняє валютну паніку. Економічна криза, знецінення національної грошової одиниці, системна банківська криза призводить до подальшої нестабільності і гальмування розвитку економіки, зростання безробіття, поглиблення бідності та загострення соціально-політичних ризиків.

Функціонування валютного ринку та місце НБУ у його регулюванні досліджували у своїх працях такі вчені: В.О. Романишин, А.О. Єпіфанов, К.Ф. Черкашина, О.В. Крухмаль, В.В. Пасічник, В.С. Стельмах, В.П. Полякова, А.А. Вишневський, А.Г. Братко, К.Є. Раєвський, М.М. Коваленко та ін.

За результатами аналізу праць вчених-економістів можна виділити наступні проблеми, що характеризують стан валютного ринку та валютної політики України:

- ✓ відсутність стабільної економічної та фінансової ситуації в країні;
- ✓ слабкий експортний потенціал, що не забезпечує достатніх валютних надходжень в країну;
- ✓ недостатнє залучення альтернативних зовнішніх джерел фінансування міжнародних фінансових відносин України;
- ✓ неефективне використання внутрішніх фінансових ресурсів;
- ✓ нестабільність гривні відносно провідних валют світу.

Найбільш відчутно кризові явища можна спостерігати за коливанням курсу національної валюти. Досліджуючи курсову динаміку курсу національної валюти можна окреслити причини її нестабільності:

- ✓ відсутній чіткий зв'язок між пропозицією валюти на внутрішньому ринку та попитом на неї, спостерігається вплив зовнішніх чинників на пропозицію;
- ✓ недосконалість фінансового ринку що властиве країнам з внутрішніми валютами та валютами зовнішньої конвертації.
- ✓ падіння рівня ліквідності національної валюти.

Регулювання попиту і пропозиції на валюту здійснюється за допомогою валютних резервів, відповідно протягом останніх років їх обсяг суттєво знизився [2].

Стрімке падіння гривні щодо долара розпочалося у лютому 2014 року, коли НБУ відмовився від фіксованого валютного курсу. НБУ офіційно задекларував режим гнучкого валютного курсу (тобто ринкове курсоутворення) і проголосив, що він не відповідає за курсову динаміку, а покладається на ринок. Прийняття цього рішення мало на меті забезпечити підвищення якості процентної політики і оптимізацію управління ліквідністю, що дозволило б стабілізувати курс національної валюти. Проте відсутність повноцінного міжбанківського ринку і ринкового курсоутворення і, в той же час, існування жорстких валютних обмежень НБУ та «ручного» управління замовленнями імпортерів на купівлю іноземної валюти дало протилежний до очікувань результат [5].

Стрімке зростання паніки на валютному ринку було вирішено подолати за рахунок запровадження ряду регулятивних заходів:

- ✓ заборона придбання іноземної валюти тим клієнтам, що мають наявні кошти в іноземній валюті на поточних або депозитних рахунках;
- ✓ заборона придбання безготівкової іноземної валюти за рахунок кредитів у національній валюті та під забезпечення іноземної валюти;
- ✓ заборони придбання та перераховування іноземної валюти з метою зменшення статутних капіталів юридичних осіб і виходу з господарських товариств іноземних інвесторів;
- ✓ запровадження використання акредитивної форми розрахунку з метою здійснення платежів за імпортними контрактами клієнтів загальною вартістю понад 500 тис. дол. США, за винятком імпортних операцій клієнтів з придбання життєвонеобхідних товарів;
- ✓ заборона авансових виплат за імпортними контрактами клієнтів загальною вартістю понад 50 тис. дол. США без відповідного підтвердження НБУ [4].

Ці заходи та обмеження в купівлі валюти «лише 200 доларів на руки» стимулювали зростання «чорного» валютного ринку.

Проведений аналіз фінансової звітності НБУ дозволив виділити наступні чинники, що вплинули на коливання валютного курсу:

- ✓ розширення бюджетних видатків упродовж грудня 2017 року призвело до збільшення пропозиції гривні (лише за грудень залишок коштів Уряду України на єдиному казначейському рахунку зменшився на 49 млрд грн, або в 10,6 рази);
- ✓ зниження обсягу пропозиції операцій в іноземній валюті металургійних компаній та підприємств АПК;
- ✓ зростання попиту на іноземну валюту наприкінці року, викликаного потребою підприємств покрити платежі за кредитами в іноземній валюті та активізацією імпорту;
- ✓ зростання сезонного попиту на іноземну валюту з боку газотрейдерів і підприємств паливно-енергетичного комплексу.

Аналіз динаміки коливання курсу національної валюти показав, що протягом 2014, 2015, 2016 та 2017 років простежується чітка сезонність з локальними піками знецінення гривні в січні-лютому, НБУ, дотримуючись режиму гнучкого курсоутворення, не протидівав зміні курсових трендів. Регулювання валютного ринку відбувалося завдяки інтервенціям, що використовувалися з метою згладжування розбалансування ринку під впливом ситуативних чинників. Обсяг інтервенцій з придбання іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку протягом січня-листопада 2017 року становив сукупно 2221 млн. дол. США, а сума продажу іноземної валюти на міжбанківському ринку – 776 млн. дол. США. Додатне сальдо валютних інтервенцій Національного банку за одинадцять місяців 2017 року становило 1445 млн. дол. США. Разом з отриманням траншів офіційного фінансування це дало змогу збільшити обсяг міжнародних резервів до 18.8 млрд. дол. США [1].

Серед чинників впливу на валютний курс, найбільш вагомими стали наступні:

- ✓ зростання залежності країни від іноземного фінансування (за 11 місяців 2017 року від'ємне сальдо торговельного балансу становило 5,2 млрд дол. США. В порівнянні з 2016 роком цей показник зріс на 124%);
- ✓ за 11 місяців 2017 року зріс дефіцит платіжного балансу до 3 млрд дол., що в ситуації з нестабільним курсом та відсутністю траншів не може бути повністю покритим;
- ✓ невиконання урядом умов щодо можливості отримання у 2017 році трьох із чотирьох запланованих траншів кредитів від МВФ та 600 млн. євро макрофінансової допомоги від ЄС обмежило діяльність НБУ по стабілізації валютного курсу, Однак, часткова стабілізація валютного ринку та відносна збалансованість інфляційних ризиків дали змогу Національному банку послабити адміністративні обмеження за такими напрямками:
 - ✓ зростання обсягу чистої купівлі комерційними банками іноземної валюти з 0,1% до 1% від розміру регулятивного капіталу;
 - ✓ надання дозволу на виплату дивідендів резидентом на користь нерезидента за 2016 рік та спрощення механізму проведення таких виплат;

- ✓ зниження до 50% вимог щодо обов'язкового продажу надходжень іноземної валюти та продовження до 180 днів максимального строку для розрахунків за експорт або імпорт товарів;
- ✓ підвищення до 150 тис. грн. (в еквіваленті) максимальної суми продажу готівкової іноземної валюти населенню;
- ✓ зниження облікової ставки з 14 до 13,5%

Аналізуючи діяльність НБУ щодо стабілізації курсу національної валюти, можна дійти висновку, що наслідки від прийняття рішення про відмову від фіксованого курсу були не докінця спрогнозованими та обгрунтованими.

З метою стабілізації і подальшого вирішення поточної ситуації Нацбанк має прийняти нове валютне законодавство. Адже сьогодні в Україні немає єдиного нормативного документа, який поєднував би в собі всі аспекти валютного регулювання і контролю. В існуючих нормативах відсутній чіткий розподіл функцій валютного регулювання та валютного контролю між державними органами, не визначені механізми встановлення режиму валютного курсу, що, у свою чергу, ускладнює можливість прогнозувати кон'юнктуру валютного ринку [3].

Особливу увагу НБУ має зосередити на відновлення довіри населення до банківського сектору. Наявні сьогодні 30-40% річних за кредитами не сприяють активізації банківського бізнесу в Україні. НБУ повинен переглянути і умови депозитування в банках, адже відсутність чіткої програми гарантування надійності вкладів клієнтів не сприяє зростанню ні зростанню попиту на депозити, ні залучення додаткових фінансових ресурсів в економіку України.

Національний банк України повинен докласти максимум зусиль не лише на підтримання стабільності курсу національної валюти, а й на відновлення позиції гривні. Це можливо здійснити за умов складання стратегічних прогнозів, які ґрунтуватимуться на побудові математичних моделей, в які будуть закладені чинники, що характеризують сучасний стан економіки країни і її банківського сектору.

Література

1. Жмурко Н. В. Аналіз тенденцій коливання валютного курсу в Україні / Н. В. Жмурко, О. І. Митко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – № 21. – С. 586-590.
2. Мігус І. П. Оцінка заходів державного антикризового управління в банківському секторі з боку НБУ / І. П. Мігус, К. В. Карпова, Я. С. Коваль // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 17. – С. 82–89.
3. Рибаченко К. В. Моделювання стану валютного ринку України [Електронний ресурс] / К. В. Рибаченко. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
4. Річний звіт НБУ. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
5. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: синергія розвитку банків та індустріалізації економіки // КНЕУ. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf.